

האם ראוי להימנע מהטלת מים בין הטבילה לעלייה להר הבית?

- א. בדיקת נקבים לפני כניסה להר הבית
- ב. החוששים לטומאת מים "חלוקים או עכורים"
- ג. טומאת "חלוקים או עכורים" – טומאת קרי?
- ד. "חלוקים או עכורים" – מן התורה או מדרבנן?
- ה. שיטת המאירי: חלוקים או עכורים – חשש טומאה מן התורה
- ו. מה הם "מים חלוקים"?
- ז. ההלכה המקובלת: טומאת "חלוקים או עכורים" היא מדרבנן ורק לתרומה
- ח. טומאת "חלוקים או עכורים" לדברי תורה
- ט. חשש למים חלוקים או עכורים
- י. מדוע החמיר המגן אברהם?
- יא. האם המגן אברהם הכיר את דברי התוספתא?
- יב. האם דברי המגן אברהם מוסכמים?
- יג. האם יש הבדל בין ימינו לימי המשנה בדין "חלוקים או עכורים"?
- יד. במקדש לא היו חוששים למים חלוקים או עכורים
- טו. הסמכת הטבילה לעלייה או עלייה מעורב שמש?
- טז. איזו חומרה עדיפה?
- יז. מסקנות

במאמר שלפנינו נעסוק בשאלה מצויה הנוגעת לעלייה להר הבית: האם לפני הכניסה אל הר הבית, אדם צריך לבדוק את עצמו לנקביו, או שאין בכך צורך, ואולי אף יש בכך חיסרון. הצורך בבירור זה עולה בעקבות מה שכתבו כמה מחברים בני זמננו, שיש חשש טומאת קרי בהטלת מים בין הטבילה לעלייה ("מים חלוקים או עכורים"). לדבריהם יש מקום להחמיר, לסמוך את הטבילה לעלייה עד כמה שניתן, באופן שלא תהיה הטלת מים באמצע. עם זאת, קיימת שיטה האוסרת על טבול יום להיכנס להר הבית, ולפיה נמצא שהטבילה הנדרשת היא דווקא כזו הנעשית מבעוד יום, בריחוק זמן מהעלייה עצמה.

א. בדיקת נקבים לפני כניסה להר הבית

בהלכות תפילה נאמר שהאדם הבא להתפלל צריך לבדוק את עצמו היטב לפני התפילה, לוודא שיתפלל כשאינו זקוק לנקביו. כך פסקו הרמב"ם (תפילה ד, י) והשולחן ערוך (אור"ח צב, א), וכך למדים בגמרא (ברכות כג ע"א) על פי הפסוק "הכון לקראת אלוקיך ישראל" (עמוס ד, יב). בירושלמי (ברכות ב, ג) מופיעה הקפדה בעניין זה בנוגע לצרכים קטנים, על

פי הפסוק: "שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלקים" (קהלת ד, יז), כלשון הירושלמי: "שמור עצמך מן הטיפים היוצאות מבין רגליך" (ומוסבר שם בהמשך, שההקפדה הנלמדת היא דווקא "בדקים", והיינו בצרכים קטנים, כפי שמבאר הפני משה).

מפסוק זה: "שמור רגלך", נלמדות בתוספתא (ברכות ו, יט) הלכות של מורא מקדש הנהוגות בהר הבית: "לא יכנס אדם להר הבית במעות צרורין לו בסדינו ובאבק שעל רגליו ובאפונדתו חגורה עליו מבחוץ שנאמר: שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלקים". על פי המבואר בירושלמי, שמפסוק זה יש ללמוד על צורך להקפיד להיבדק לפני התפילה, נראה לומר, כי הוא הדין שכאשר נכנסים להר הבית (ובוודאי לפני כניסה אל בית המקדש – כפשוט הפסוק), רצוי מאוד לשים לב, שהאדם אינו צריך לנקביו – ובוודאי לא לצרכים קטנים.

יש לציין, כי בהימנעות מעשיית צרכים יש חשש גדול לאיסורי תורה, כפי שנאמר בגמרא (מכות טז ע"ב), שהמשהה נקביו עובר באיסור "בל תשקצו" – וכן פסקו הרמב"ם (מאכלות אסורות יז, לא) והשולחן ערוך (או"ח ג, יז); ויש שהוסיפו, כי בהימנעות מעשיית צרכים קטנים, עוברים גם משום איסור "לא יהיה בך עקר" (משנה ברורה שם, וכפי האמור בבכורות מד ע"א).

ממילא, פרט למצווה הנזכרת להיכנס לכתחילה בנקיות אל ההר, אחרי בדיקה לנקבים – בהימנעות מעשיית צרכים בגלל חשש של טומאה, נכנסים לחשש אחר של כניסה לאיסורי תורה – במקרה שהאדם יתאפק מלעשות את צרכיו אחרי הטבילה, ויחכה עד אחרי העלייה אל ההר. גם אדם שטבל במקום קרוב אל ההר, והוא עשה את צרכיו ממש לפני שטבל – סיבות רבות יכולות לגרום עיכובים, ומי שחושב שיש להקפיד על הימנעות מעשיית צרכים, יכול בקלות להיכשל באיסורים הנזכרים.

ב. החושיים לטומאת מים "חלוקים או עכורים"

הסברה להחמיר ולהימנע מעשיית הצרכים נובעת מטומאה במי הרגלים הנזכרת במשנה במקוואות (ח, ב), כשהמים "חלוקים או עכורים". בשו"ת מנחת יצחק (ה, א) כתב שטומאה זו היא אחת הסיבות לאיסור הקיים לדעתו בכניסה להר הבית, כי לדעתו: "צריך סמוך לטבילה ממש, בלא הטלת מים בנתים, דזה כמעט דבר בלתי אפשרי להזהר בזה" (ובעקבותיו האריך לדון בזה הרב יעקב עדס בספרו דברי יעקב בענייני הלכה, חלק ב שער יד ס"י יב).¹

1. בשו"ת תפארת צבי (רבי צדוק הכהן מלובלין, חלק ב ס"י כז אות יב) העלה אפשרות לאסור כניסה להר הבית, משום שלדעתו המים העכורים מטמאים משום זיבה, וכיום איננו בקיאים במים החלוקים והעכורים, ואולי אנחנו זבים, ואין באפשרותנו למנות ימים נקיים על מנת להיטהר מטומאה זו.

האם ראוי להימנע מהטלת מים בין הטבילה לעלייה להר הבית?

אף חלק ממורי ההוראה המעודדים את העלייה להר הבית, כתבו לסמוך את הטבילה לעלייה כמה שיותר על מנת להימנע מלהטיל מים בין הטבילה לעלייה – לפחות כהמלצה ראויה (ראה בספר אל הר המור מאת הרב יצחק שפירא והרב יוסף פלאי, עמ' כג; ובספרם אל גבעת הלבונה, בדברי הרב שבתי רפפורט בעמ' רסב. וראה עוד בספר כדונג נמסו מאת הרב דוד נתן גרשטיין, ליקווד תשפ"ב; וכך הסביר הרב משה נחום שפירא בספר הר הקודש, עמוד רלז, את אופן ההיתר הנזכר במהרי"ט להיכנס להר הבית).

ג. טומאת "חלוקים או עכורים" – טומאת קרי?

הנחת היסוד לפיה טומאה זו של מים חלוקים או עכורים אוסרת כניסה להר הבית נובעת מההבנה, שטומאה זו נחשבת לטומאת קרי, ובעל קרי אסור בהר הבית (לרוב הראשונים – פרט לרמב"ם וסיעתו, כפי שהרחבנו במקום אחר). ובאמת, מפשטות המשנה במקוואות נראה להבין, שמדובר בטומאת קרי לכל דבר: "אלו בעלי קריין שהם צריכין טבילה: ראה מים חלוקים או עכורים..."

אמנם, המים הללו אינם מטמאים בכל מצב, כפי שמפרטת המשנה שם: "ראה מים חלוקים או עכורים – בתחילה טהור, באמצע ובסוף טמא; מתחילה ועד סוף טהור". כלומר: הטומאה חלה רק כשהטומאה התרחשה באמצע הטלת המים או בסופה – כאשר בתחילת ההטלה המים לא היו חלוקים או עכורים. אם היו מים חלוקים או עכורים בתחילת ההטלה – אין כאן טומאה, ואפילו אם כל ההטלה מתחילתה ועד סופה הייתה של מים חלוקים או עכורים. הטומאה חלה רק כשהמים האלו נראה רק באמצע ההטלה או בסופה. אם כן, מים חלוקים או עכורים אינם בהכרח מהווים טומאת קרי. אם זוהי ההטלה הרגילה של האדם, אין כאן טומאה כלל.

ד. "חלוקים או עכורים" – מן התורה או מדרבנן?

מאחר שהמים החלוקים או העכורים אינם מטמאים בכל אופן, יש מקום להבנה שגם באופן שבו הם כן מטמאים, אין זה בהכרח מן התורה. הר"ש והרע"ב כותבים בפירוש המשנה

דברים אלו נראים תמוהים, שהרי אף אם נאמר שאנו לא בקיאים בזה (מה שבכלל אינו פשוט לומר, כפי שיתבאר להלן), ואף אם נאמר שיש להחמיר במקרה של ספק (מה שבאמת אין לומר, כפי שיתבאר) – הרי שדין חלוקים או עכורים נאמר במשנה בהקשר של קרי ולא בהקשר של זיבה – ואפילו ראיות של קרי גמור אינן מצטרפות יחד לזיבה (רק הראייה הראשונה מצטרפת – כשלאחריה יש ראיות של זיבה גמורה), ובוודאי שלא ראיות אלו, שלהבנה העיקרית אינן אלא גזירת חכמים, כדלהלן. ועוד, שאפילו במראה ודאי של זיבה, יש לתלות להקל – כל זמן שהאדם לא נזקק לזיבה, כמבואר במשנה בזבים (ב, ב). אמנם, מצאנו מי שכותב לגבי טומאת חלוקים או עכורים, שהיא סותרת בזיבה (ר"ש בפירושו לזבים א, ב), אולם גם קרי סותר בזיבה, ובוודאי שאין הכוונה להחשיב את טומאת חלוקים או עכורים כזיבה.

העוסקת בחלוקים או עכורים: "דמין קרי הוא". על פי דבריהם, ניתן להבין שזו טומאה גמורה מן התורה – וממילא, אדם שראה מים כאלו, כניסתו אל הר הבית אסורה מן התורה. אולם, בתוספתא (מקוואות ו, ז) נאמר: "כל אלו שאמרו – טהורין לחולין וטמאין לתרומה". אם המדובר בטומאה מן התורה, החלוקה בעניין הטומאה בין חולין לתרומה אינה ברורה כל כך. ובאמת, הרמב"ם בהלכותיו (אבות הטומאה ה, טו) כותב לגבי טומאה זו של מים חלוקים או עכורים, ולגבי טומאות נוספות, כי מדובר בגזירת חכמים לתרומה בלבד, ולא לחולין (הר הבית מוגדר חולין, כמו שביארנו במקום אחר, ואכמ"ל, וכפי שכתב הגרש"ז אויערבאך בשו"ת מנחת שלמה ב-ג סימן נח אות ג).

גם הר"ש בפירושו למקוואות (ח, ד) מביא את דברי התוספתא הללו, ואין הכרח לומר שהוא חולק על הרמב"ם. מסתבר לבאר בדעתו, שמה שהוא כתב שזהו "מין קרי", היינו שחכמים החמירו להגדיר אותו כמין קרי לעניין תרומה, ולא שבאמת יש לו דין של קרי מן התורה (אף שמדבריו בפירושו לזבים א, ב שכתב שמים אלה סותרים בזיבה, משמע שזו טומאה מן התורה). וכך כתב בפירוש תפארת ישראל (שם אות יח), שזהו מין קרי מדברי סופרים. על פי הדברים הללו יש לומר, כי גם אדם שראה בבירור מים חלוקים או עכורים רשאי להיכנס להר הבית.²

2. הר"ש בדבריו (מקוואות ח, ג) העלה שאלה, כיצד יסתדר דין זה של מים חלוקים או עכורים עם דברי שמואל בגמרא בניה (מג, א), שכל שכבת זרע שאין כל גופו מרגיש בה אינה מטמאת (כמותו באמת פוסק הרמב"ם, שאר אבות הטומאה ה, ד; אם כי הראב"ד בהשגה שם חולק). אם נאמר, שדין זה אינו אלא גזירת חכמים, אין מכאן קושיה על דברי שמואל, שנאמרו לפי דין התורה. אמנם, גם לגבי המהרהר בלילה הרמב"ם נוקט (שאר אבות הטומאה שם, הלכה טו) כי זו טומאה מדרבנן לתרומה, ובכל זאת הגמרא שם מקשה על דברי שמואל הללו – ומתרצת כי מדובר במשמש מיטתו בחלום, שאי אפשר לשמש ללא הרגשה. הרמב"ם (שם ה, ה) פסק כדברי הגמרא הללו, שהמדובר במשמש מיטתו בחלום. אם אכן מדובר בוודאות שהייתה כאן הרגשה, מדוע טומאה זו היא רק מדרבנן? בפירוש מעשה רקח על הרמב"ם הסביר, כי אף על פי שהייתה הרגשה ודאית במקרה שהייתה יציאה של קרי, סוף סוף אין כאן ראייה ודאית של קרי, ועל כן הטומאה היא רק מדרבנן. כך עולה גם מדברי רש"י על הגמרא שם "שמא יצא ממנו קרי": "דאי נפק ודאי ארגיש", אבל אין לנו ודאות שבאמת יצא.

על פי הדברים הללו, ניתן לומר גם לגבי טומאת מים חלוקים או עכורים, כי יש מקום לומר שהייתה הרגשה עם יציאת המים, אלא שהוא היה סבור שזו הרגשת מי רגליים (וכפי שמצאנו לגבי אישה: "לעולם דארגשה – ואימור הרגשת מי רגליים הוא" – נידה נז, ב). אולם סוף סוף, אין כאן ודאות שהיה קרי, ועל כן טומאה זו אינה אלא מדרבנן. דברים אלו נראים כמשתלבים עם הבנת המאירי דלהלן, שהמים החלוקים הם מים היוצאים בחלקות, שיש מקום לחשוש שיש בהם צחצוחי קרי. אכן, לפי ההבנה השנייה, שאין כל חשש לקרי במים אלו, וכל הטומאה היא רק מדרבנן לתרומה, הרבה יותר ברור מדוע הגמרא אינה מקשה ממים חלוקים או עכורים.

אמנם, בניגוד לפירוש המעשה רוקח ולדברי רש"י, מלשון הרמב"ם "כיוון שהרגיש ששימש בחלום כבר ראה בהרגשה" משמע שיש כאן ודאות שהייתה ראייה של קרי. מדברי האור שמח (איסורי ביאה

האם ראוי להימנע מהטלת מים בין הטבילה לעלייה להר הבית?

ה. שיטת המאירי: חלוקים או עכורים – חשש טומאה מן התורה

המאירי (מקוואות שם) מביא את דברי התוספתא ומסתייג מהם. לדעתו, הלשון 'טהור' משמעה טהור לגמרי, ואילו הלשון 'טמא' משמעה טמא לגמרי. לפי דבריו מסתבר, שמי שבאמת יראה מים חלוקים או עכורים, אכן ייאסר בכניסה להר הבית. המאירי אינו מתייחס למי שיש לו ספק אם ראה מים חלוקים או עכורים, ובוודאי שהוא אינו מתכוון להחמיר על כל אדם המטיל מים, שמא המים שהוא הטיל הם חלוקים או עכורים, אלא מתייחס רק לאדם שברור לו שראה מים חלוקים או עכורים.

אמנם, מלשון המאירי נראה, כי הייתה לו גרסה אחרת בתוספתא, וכך הוא מצטט: "כל אלו שאמרו טהורים – דווקא לחולין, אבל לתרומה טמא, חוץ מן הפולטת שכבת זרע". והיינו, הפולטת שכבת זרע ביום השלישי, שהיא טהורה לגמרי, אינה טמאה לתרומה. אבל שאר הנזכרים שהם טהורים – ובכלל זה יש מקום להבין, שגם יציאת מים חלוקים או עכורים באופן שאינם מטמאים, כמו בתחילה או מתחילה ועד סוף – שהם טהורים רק לחולין אבל לא לתרומה. זאת, בניגוד לגרסה שלפנינו הנזכרת למעלה "כל אלה שאמרו", שהכוונה היא לכל אלה שאמרו לגביהם שהם טמאים (והיינו לטומאת מים חלוקים או עכורים, ולטומאות נוספות הנזכרות שם, כמו המטיל טיפין עבות והמהרהר בלילה ומצא בשרו חם).

לפי הבנה זו, המאירי השולל את דברי התוספתא בא להקל ולא להחמיר. נכון הוא, שאחרי דבריו המוחלטים, שלשון 'טהור' משמע לגמרי ולשון 'טמא' משמע לגמרי, יש כאן

ט, לב) נראה שהבין כי דברי הגמרא נאמרו על פי ההבנה שמדובר בטומאה דרבנן לתרומה – ובכל זאת הגמרא הקשתה על פי דברי שמואל, מדוע שתהיה טומאה במהרהר בלילה אפילו מדרבנן. והיינו, מדוע החכמים גזרו על כך, לאור דבריו, שבלי הרגשה אין טומאה. בדומה לזה הסביר בערוך השולחן העתיד (טהרות קלג, יד), על הדין המובא במשנה בסמוך (שאף הוא מדרבנן לתרומה), שהמטיל מים אחרי טבילתו טמא – שלפי הרמב"ם הכוונה היא בגלל טומאה וודאית (פירוש המשנה לרמב"ם שם ח, ד: "בעל קרי אם לא השתין לפני שטבל הרי כאשר ישתין יתטמא, מפני שיוצאות צחצוחי שכבת זרע הנשארות בתוך האבר"), ולפי רש"י טומאה זו היא רק מחשש שמא ראה (כפי שכתב בחולין כד, ב: "שמא נשאר בפי האמה צחצוח קרי"). בביאור טומאת חלוקים או עכורים לפי שיטת הרמב"ם, שהטומאה היא רק בהרגשה, כותב בערוך השולחן העתיד (שם קלב, טו), כי המדובר במים הנעקרים בהרגשה אלא שבתחילה זה יוצא רק מעצירת השתן ועל כן זה לא קרי (ונראה שהבין את דברי הרמב"ם על פי פירוש הרע"ב דלהלן).

בחזון איש (מקוואות קמא ט, ו) הובאה אפשרות, שדברי הגמרא אינם מתאימים לדברי התוספתא. לפי אפשרות זו ניתן לומר, שאם לא נקבל את התוספתא להלכה, הרי שהטומאה היא אכן טומאה גמורה מן התורה. בכל אופן, לא שייך לומר שדברי הרמב"ם על כך שהטומאה היא מדרבנן הם רק בהתאם לשיטתו, שיש צורך בהרגשה בשביל טומאה מן התורה, משום שאף המאירי מקבל את הפסיקה כדברי שמואל הללו, למרות שהוא סובר לגבי מים חלוקים או עכורים, שמדובר בטומאה גמורה מן התורה.

חומרה לעומת המובן על פי הרמב"ם. אך המאירי אינו מזכיר את הרמב"ם, ואף על פי שדבריו נראים כעומדים בסתירה לדברי הרמב"ם, יש מקום להבין, שהוא אינו בא לחלוק עליו.

ו. מה הם "מים חלוקים"?

בביאור המים הללו כותב המאירי (שם), שאף על פי שאין זה ממש קרי, יש לומר, כי יש כאן 'צחצוחי קרי', כלומר, קרי שמעורב בתוך מי הרגליים:

ואמר, שאם היה מטיל מים והיו המים חלוקים ר"ל חלקים ויוצאין בחלקות מצד שמושם חלק כקרי או עכורים – בתחלה, ר"ל קודם יציאת השתן, טהור, שאין זה קרי אלא שאירע לו כן מצד עכוב השתן. אבל אם נזדמן לו כן באמצע השתן או בסופו – טמא, שאין זה אלא צחצוחי קרי. ואם נזדמן לו כן מתחלה ועד סוף טהור שאי אפשר שיהא השתן כלו על תוכן אחד מצד צחצוחי הקרי.

המאירי בדבריו מזכיר בפירוש המילה 'חלוקים', שהמים "יוצאין בחלקות מצד שמושם חלק כקרי". כך גם נראה מדברי הרמב"ם בפירושו למשנה, על פי תרגום הרב קאפח: "מלסא – הזורמים בחלקלקות"³. פירוש זה נזכר בתוספות יום טוב שם, הכותב בשם הגליון, שזה מלשון "ואנוכי איש חלק". ההבנה שהיציאה של הקרי היא חלקה ויוצאת ברצף, עולה מהמשך המשנה, המזכירה את המים היוצאים "לבנים ונמשכים", שהם טמאים והם בעצם הקרי הגמור (בניגוד לחלוקים או עכורים, שלפעמים טהורים).

פירוש זה של המאירי יכול להתאים להבנה הנזכרת, שהמדובר בטומאת קרי גמורה, ולא בטומאת שחכמים גזרו. אבל הרא"ש (בפירושו למקוואות שם) מסביר בדיוק להיפך, שהכוונה היא שהמים מחולקים, ואינם יוצאים ברצף אלא טיפין טיפין, חלק חלק. כך גם מסביר בפירוש תפארת ישראל (שם), כן נראה מדברי הערוך (ערך חלק), המביא לשון זו בהקשר של מחלוקת; וכך נראה שהבין הרע"ב המסביר: "שמטיף טיפים חלוקים כמין שלשלת" (וכפי שגם הסביר בהמשך דבריו, שאם זה היה בתחילה זה לא מטמא משום שזה בא "מעצירת השתן" – הסבר המתאים ליציאה טיפין טיפין ולא ליציאה חלקה. ושמה יש להבין בדומה לזה גם בלשון המאירי הנ"ל, שאף הוא מזכיר את עכוב השתן – והחלקות הנזכרת בדבריו, היינו מלשון חלקיקים). באופן זה נראה שהובנו דברי הרמב"ם בפירושו, בתרגום הנדפס בגמרות: "חלקים שלשלת ההזלה", כפי שמצטטו בתוספות יום טוב. דברי הרמב"ם הללו אינם מספיק ברורים, אך מסתבר שאזכור השלשלת בדבריו הוא המקור לדברי הרע"ב. גם אם לא הייתה זו כוונת הרמב"ם, ההבנה הפשוטה של המילה 'חלוקים'

3. המילה 'מלסא' מובאת בדברי הרמב"ם בפירושו גם בביאור "מקלות דקים חלקים" שהשתמשו בהם להפשטת עורות הפסחים (פסחים ה, ח), וגם בביאור חצר הכירה הנזכרת במשנה בכלים (ז, ד): "חלקה – מלסא, כלומר, שאין לה שפה אלא היא כעין לוח שטוח".

האם ראוי להימנע מהטלת מים בין הטבילה לעלייה להר הבית?

היא שהמים הללו אינם נמשכים ברצף – ובפרט, כאשר המשנה בהמשכה כותבת על מים "לבנים ונמשכים" שהם טמאים, כניגוד לחלק הראשון, של העכורים והחלקים, שלא תמיד טמאים (כך גם הסביר בפשטות הרב פנחס קהתי בביאורו למשנה).

יש לציין, כי גם באופן מציאותי, קשה לזהות את המים שמתאר המאירי, כמים היוצאים בחלקות "מצד שמושם כקרי" (או על כל פנים לפי פירוש הרמב"ם הנ"ל והפירוש הנזכר בתוספות יום טוב). ההבנה שמים אלו חלקים ולכן אינם אלא צחצוחי קרי, אינה ברורה כל כך. בדרך כלל, כאשר האדם מטיל מים ואין לו עיכובים ביציאת המים, הרי שהמים יוצאים בחלקות, ואין סיבה לומר, שמעורבים בו צחצוחי קרי. כנראה שהכוונה כאן היא לחלקות גדולה מהרגיל, אולם זהו דבר שמאוד קשה להבחין בו. לעומת זאת התיאור על מים היוצאים טיפין טיפין, הרבה יותר ברור, והרבה יותר קל לזהות – ונראה כהרבה יותר מתאים לתיאור במשנה.

לפי ההבנה האחרונה, אכן אין מסתבר לומר, שיש צחצוחי קרי המעורבים במי הרגליים המדוברים. ואף על פי שהמים העכורים זורמים כולם יחד, והיה אפשר להעלות על הדעת שיש משהו אחר המעורב בהם, הרי שהמים החלוקים אינם זורמים כאחת. ממילא מסתבר לומר על פי פירוש זה, שאין כאן חשש לקרי מעיקר דין התורה, אלא זו גזירת חכמים בלבד.

ז. ההלכה המקובלת: טומאת "חלוקים או עכורים" היא מדרבנן ורק לתרומה

דברי התוספתא, כפי שנפסקו ברמב"ם, מופיעים בכמה מספרי האחרונים כמוסכמים, שטומאה זו נאמרה רק כגזירה מדרבנן ורק לתרומה (תוספות יום טוב מקוואות שם, מגן אברהם פח, א ומשנה ברורה פח, ד).

ייתכן שהאחרונים הללו לא ראו את דברי המאירי (השולל את דברי התוספתא), אולם מסתבר לומר, שאף אם הם היו רואים את דבריו, הם לא היו דוחים את דברי הרמב"ם מפני דברי המאירי. זאת, לא רק מפאת חשיבותו של הרמב"ם כפוסק (לעומת המאירי שעם כל חשיבותו הוא אינו מוכר כל כך כפוסק אלא דווקא כפרשן), אלא גם משום שלפי המאירי אנחנו צריכים לחדש מחלוקת בין התנאים, ולומר שדברי התוספתא אינם מוסכמים – וחדוש מחלוקת שאינה מפורשת, הוא דבר שאנחנו בדרך כלל נמנעים מלעשותו. ובאמת, ראינו שגם הר"ש מסכים לקבל את דברי התוספתא להלכה. כמו כן ראינו, שעל פי הפירוש שיש לומר שהוא הפירוש הפשוט בהסבר הטומאה, הרי שהמדובר בגזירת חכמים ולא בטומאה מן התורה.

ח. טומאת "חלוקים או עכורים" לדברי תורה

בפירוש תפארת ישראל (אות יב) רוצה לומר, כי כשם שחכמים תיקנו טבילה בטומאות אלו לתרומה, כך הם תיקנו טבילה בטומאות אלו בשביל דברי תורה. להבנתו, בזה עוסקת

המשנה במקוואות – בטבילה לדברי תורה, שהרי המשנה שלפניה מזכירה חלוקה בכשרות מקוואות בין טבילת בעלי קריין לטבילת שאר הטמאים, וחלוקה זו שייכת דווקא בטבילת בעל קרי לדברי תורה, שמים שאובים כשרים עבורו, ולא בשאר טבילות בעל קרי כמו לתרומה (או להר הבית), שבזה מים שאובים אינם כשרים עבורו (להבנתו כך יש לבאר את לשון המשנה "אלו בעלי קריין שהן צריכין טבילה" – שגם באלו יש חובת טבילה בשביל דברי תורה, כמו בבעלי הקרי הנזכרים קודם לכן לגבי כשרות המקוואות; ולא כמו שביארנו מילים אלו לעיל).⁴

דברים אלו מנוגדים למה שכותב המגן אברהם (סי' פח שם), שגזירת מים חלוקים לא נגזרה לעניין דברי תורה ותפילה אלא דווקא לעניין תרומה. המגן אברהם מחלק בין דין המקווה של בעלי הקרי, שבו אכן מדובר במשנה שלפניה, לבין הטומאה המגדירה את האדם כבעל קרי – שעליה נאמר בתוספתא, שהיא נאמרה רק לתרומה. לדבריו, עזרא גזר טבילה לדברי תורה ולתפילה דווקא על מי שטמא בטומאה גמורה ולא על מי שטמא בטומאה זו (וכן הם דברי המשנה ברורה שם).

ואמנם, כלל לא ברור שהמגן אברהם הכיר את דברי התוספתא, כפי שיתבאר להלן. אולם, יש מקום ללמוד זאת גם מדברי הגמרא בברכות (כב ע"ב) האומרת על תקנת הטבילה של עזרא, שהיא לא נאמרה לגבי מי שיוצא ממנו קרי לאונסו (לפי אביי, עזרא תיקן לבריא שיוצא ממנו קרי לאונסו תשעה קבין, וחכמים שלאחריו תקנו שהוא זקוק לארבעים סאה; ואילו לפי רבא, חכמים תקנו עבורו תשעה קבין ולא תקנו עבורו טבילה בארבעים סאה כלל). בפשטות, יציאה זו של מים חלוקים או עכורים, בוודאי אינה יציאה של קרי לרצונו.

ט. חשש למים חלוקים או עכורים

על פי המבואר בדברינו, ניתן לזהות את המים החלוקים או העכורים, ועל כן גם אם נאמר שהגזירה היא לא רק לתרומה, באופן סתמי אדם אינו צריך לחשוש לכך, כאשר הוא לא ראה מים כאלו – ובוודאי שאדם אינו צריך להימנע מלעשות את צרכיו, מחשש שמא הוא יראה מים כאלו. כך בוודאי סבר התפארת ישראל, שהעלה אפשרות להחמיר בנוגע למים אלו בשביל דברי תורה ותפילה – והדברים גם מתאימים לביאורו בנוגע למים חלוקים, שאלו מים היוצאים טיפים טיפים, וכפי שהתבאר לעיל, שכך מסתבר לבאר.

4. ההבנה שהמילים "אלו בעלי קריין שהם צריכין טבילה" באה ללמד אותנו שאף אלו נחשבים כבעלי קרי, למרות שבפשטות לא היינו אומרים כן, יכולה לחזק את ההנחה הנזכרת, שטומאת החלוקים או העכורים אינה אלא מדרבנן. אולם ניתן גם לבאר באופן הפוך – דווקא אלו בעלי הקרי המטמאים לגמרי, ויש לחייב אותם בטבילה; אך גם כאן אין הכרח לבאר שהכוונה לחלוקים או לעכורים, וניתן לבאר זאת על הלבנים ונמשכים הנזכרים בהמשך המשנה, שלדברי תנא קמא הם מטמאים לגמרי בכל מצב, בניגוד לחלוקים או עכורים, שמטמאים רק באמצע או בסוף.

האם ראוי להימנע מהטלת מים בין הטבילה לעלייה להר הבית?

אולם בדברי המגן אברהם אנחנו מוצאים חשש כזה בשני מקומות:

א. בעניין אכילת חלת חוץ לארץ (תנו, ח). הרמ"א שם מביא את דברי הטור, שחלה זו ראויה לכוהן קטן או לגדול שטבל לקריו. המגן אברהם מעיר, כי אם אחרי טבילתו הוא יראה מים חלוקים או עכורים הוא יהיה טמא – "לכן יאכל תכף אחר הטבילה ולא יטיל מים בינתיים".

ב. בעניין טבילה בערב יום הכיפורים (תרו, ח). לדבריו שם, אפילו לפי הסוברים שטבילת ערב יום הכיפורים היא משום קרי, גם מי שטבל בערב ראש השנה צריך לחזור ולטבול בערב יום הכיפורים, שמא הוא ראה מים חלוקים או עכורים.

י. מדוע החמיר המגן אברהם?

לכאורה חומרתו של המגן אברהם אינן ברורות – לאור דברי התוספתא אשר נפסקו ברמב"ם, שטומאה זו נאמרה רק לתרומה, שהוא עצמו נקט כפי שהוזכר. ואמנם, לגבי חלת חוץ לארץ הנוהגת מדרבנן כזכר לחלה הניתנת מן התורה, ניתן להבין, שלדעתו היחס אליה מצד הטהרה הוא כמו לחלה ולתרומה גמורות (והביא סברה זו הרב עדס בספרו הנ"ל). אולם כיצד ניתן להבין את חומרתו לגבי ערב יום הכיפורים?

בספר אליה רבה (סי' תרו שם) רצה לומר, כי אם טעם הטבילה הוא משום קרי, באמת אין צורך לשוב ולטבול אם טבל בערב ראש השנה – אך לאור דברי המגן אברהם הוא הוסיף, שאפשר שהחמירו לעניין יום הכיפורים. האליה רבה אינו כותב כדבר ברור שהחמירו, והמקור שלו להחמרה זו אינו אלא מדברי המגן אברהם. נראה, כי החמרה זו אינה ממש חובה לדעתו, אלא רק הנהגה רצויה (ומעין זה כותב ליישב את דברי המגן אברהם בשו"ת תפארת צבי, הנ"ל הערה 1, אות ז: "החפץ לטהרה טובל גם לזה"). בפרט, לאור ההלכה שעצם הטבילה הזו אינה ממש חובה אלא רק מנהג, כפי שכותב שם המשנה ברורה, בביאור הסיבה שלא מברכים על טבילה זו.

כך מדגיש בספר בית מאיר (על השו"ע שם) לגבי דברי המגן אברהם הללו, כי אין זו אלא חומרה בעלמא. זאת, כפי שהתבאר, מאחר שדין זה אינו אלא מדרבנן, והוא נאמר רק לתרומה, ורק במקרה שבוודאי ראו מים כאלו ולא במקרה של ספק: "זה כשידע בודאי שראה מים חלוקים או עכורים, אבל מספק לגבי טבילה כזו – מהיכי תיתי? דאילו כן, בזמן שהחזיקו בטבילת קרי כולי שתא, היו צריכים לטבול עשרה פעמים ביום – כל אימת שהשתינו". ההדגשה האחרונה של הבית מאיר מלמדת אותנו, שאי אפשר להחמיר בזה באופן כללי מספק. אי אפשר לטבול בכל הטלת מים.

בספר עת לחננה (הרב יצחק שטרן, יד בנימין תשע"ג, עמוד 297) הוסיף בעניין זה, שברור שעצם החומרה המדוברת נאמרת רק בגלל הזמן שחלף מאז ערב ראש השנה ועד

לערב יום הכיפורים. אבל אין כוונת המגן אברהם להחמיר ולהצריך טבילה בכל הטלה של מים מחשש קרי, שהרי אם הוא באמת היה חושש לזה, הרי שהיה צורך לאסור את הטלת המים גם אחרי הטבילה – עד לכניסת יום הכיפורים (והיינו, שהיה מצריך לטבול ממש סמוך לכניסת היום).

נראה לבאר, שהחומרא בערב יום כיפור מהווה המשך להנהגות להחמיר בעשרת ימי תשובה בענייני טומאה וטהרה באופן מיוחד, כדברי השו"ע (או"ח סי' תרג) לגבי ההחמרה בימים אלו באכילת פת עכו"ם, אף למי שאינו נזהר כל השנה. כך גם מביא שם המגן אברהם בשם השל"ה, שישנה הקפדה של חסידים בימים אלו לאכול חולין בטהרה (אם כי המגן אברהם תמה כיצד ניתן לקיים זאת כיום בפועל, שהרי כולנו כיום טמאי מתים). לפי דברים אלו, ייתכן שפעם בשנה ניתן להנהיג חומרא בדבר, אך אין ללמוד מכאן להנהגה קבועה לגבי הכניסה להר הבית.

יא. האם המגן אברהם הכיר את דברי התוספתא?

הזכרנו את דברי המגן אברהם המתאימים לדברי התוספתא, לפיהם חובת הטבילה מקרי נאמרה דווקא לתרומה ולא לדברי התורה ותפילה. אולם המגן אברהם בדבריו אינו מזכיר כלל את התוספתא: "ועיין פ"י דמקואות אם ראה מים חלקים טמא משום קרי, ונראה לי דזהו דוקא לענין תרומה אבל עזרא לא גזר על זאת לענין דברי תורה ותפלה".

מלשונו משתמע, כי הוא נקט כן מסברה. כך באמת תמה עליו רבי עקיבא איגר בהגהותיו, והעיר שנעלמו ממנו דברי התוספתא והרמב"ם, שאומרים כן במפורש. ניתן להשיב, שהתוספתא והרמב"ם אינם מזכירים במפורש את העובדה שעזרא לא גזר על דברי תורה ותפילה, ויש מקום להדגיש זאת, להוציא מדעת התפארת ישראל הנ"ל. אולם פשוט לשון התוספתא והרמב"ם, השוללים טומאה זו לחולין נראית מאוד ברורה, ובהחלט יש מקום להבין כפי שהעיר רבי עקיבא איגר, שדבריהם לא היו לפני המגן אברהם בשעה שהוא כתב את פירושו, ועל כן הוא לא כתב זאת בשמם.

יש גם להעיר על שיבושים נוספים שנפלו בפירושו במקום זה, כמו ההפניה למסכת מקוואות פרק י, כאשר ההפניה הנכונה היא לפרק ח; והלשון מים 'חלקים' הנזכרת בדבריו, השונה קצת מלשון המשנה – מים "חלוקים". ייתכן לומר, כי המגן אברהם לא הבין את פירוש המילה "חלוקים" כפי שהבין התפארת ישראל, ולהבנתו יש מקום לומר, שהמדובר במים חלקים, שקשה לזהות אותם (כפירוש שהסברנו לעיל על פי המאירי הנ"ל), ועל כן יש לחשוש שמא מים אלו יצאו כאשר הוא לא שם לב (או שעל כל פנים הוא חשש לפירוש זה). וייתכן שבאמת לפני המגן אברהם לא היו את כל הספרים הנידונים בזמן שהוא כתב את פירושו – על כל פנים קטע זה מהפירוש.

האם ראוי להימנע מהטלת מים בין הטבילה לעלייה להר הבית?

אם אכן המגן אברהם לא הכיר את התוספתא והרמב"ם הנ"ל, והוא כתב זאת מסברתו (שייתכן שמבוססת על הגמרא הנ"ל בברכות, על כל פנים על פי זיכרון שהיה לו ממה שהוא ראה את דברי התוספתא והרמב"ם קודם לכן), ייתכן לומר, שאם הוא היה מודע לדברים המפורשים בתוספתא וברמב"ם, הוא לא היה מחמיר במקומות נוספים פרט לתרומה עצמה.

יב. האם דברי המגן אברהם מוסכמים?

שתי חומרותיו של המגן אברהם – גם לגבי טבילה בסמוך לאכילת חלת חו"ל וגם לגבי טבילה בערב יום הכיפורים משום קרי במקרה שטבל גם בערב ראש השנה – לפי הידוע לנו, אינן מופיעות בספרים שקדמו לו. ואמנם, לגבי הטבילה בערב יום הכיפורים ראינו שיש עניין להחמיר באותו זמן גם בדברים שאינם מן הדין, ובכל אופן יש עניין בטבילה זו גם אם הוא לא ראה קרי (כפי שיש פוסקים שביארו את הטבילה מטעם תשובה ולא מטעם קרי), וכך גם מביא המשנה ברורה (תרו, כא) את דבריו. אולם לגבי חלת חוץ לארץ – על פניו, הצמדת הטבילה לאכילה מהווה חידוש גדול, שאם אכן היה צריך לעשות כן, הפוסקים היו צריכים לומר כן בפירוש.

הפרי מגדים (אשל אברהם תנז, ח) מעיר על דברי המגן אברהם שהם אינם מוסכמים, שהרי יש הסוברים, שלא ניתן לאכול את החלה כאשר האדם טבול יום; כפי שמביא הרמ"א ביורה דעה (שכב, ה), ועניין זה יתבאר עוד להלן. אם אדם אינו רשאי לאכול את החלה בהיותו טבול יום, הרי שאם הוא אינו טובל סמוך לסוף היום – בכל אופן הוא אינו מסמיך את הטבילה לאכילה. כמובן, שאם הדעה הסוברת כן הייתה מצריכה טבילה בסמוך לאכילה, היה צורך להדגיש לגבי הטבילה שהיא בסוף היום. אולם גם באופן זה נראה, שלא ניתן להסמיך את הטבילה לאכילה, משום שהטבילה צריכה להיות לפני השקיעה, ואילו האכילה יכולה להיות רק אחרי צאת הכוכבים (והזמן באמצע הוא בין השמשות, שיש לגביו ספק אם הוא מהיום או מהלילה). גם במחצית השקל על המגן אברהם שם מעיר, כי דברי הרמ"א אינם מתאימים לדברי המגן אברהם.

בניגוד ללשון החד משמעית של המגן אברהם: "יאכל תכף אחר הטבילה ולא יטיל מים בינתיים", שממנה ניתן להבין שהוא סובר שמעיקר הדין כך עליו לעשות; בשולחן ערוך הרב (תנז, כ) ובמשנה ברורה (תנז, כא) נוקטים לשון שממנה עולה שזו המלצה: "זטוב ליזהר שיאכל מיד אחר טבילתו, ולא יטיל מים בין טבילה לעלייה, שמא יטיל מים חלוקים או עכורים שיש בהן חשש קרי, ויהא אסור לאכול חלה זו עד שיחזור ויטבול" (וכן נוקט לשון זו בדרך אמונה ביכורים ה, יא). כלומר: החשש המדובר הוא רק לגבי אפשרות שהוא יצטרך לטרוח ולטבול שוב. אבל אם הוא הטיל מים בסתם, ולא ידוע לו שהיו לו שם מים חלוקים או עכורים – הוא אינו צריך לטבול שוב (וגם בדעת המגן אברהם ניתן לבאר כן).

יג. האם יש הבדל בין ימינו לימי המשנה בדין "חלוקים או עכורים"?

בכמה מספרי המחברים הנזכרים לעיל, וסוברים שיש לאסור את העלייה אל ההר מחשש "חלוקים או עכורים" (תפארת צבי, מנחת יצחק), מועלית טענה, כי בזמן הבית היו בקיאים בראיית המים הללו, מה שאין כן כיום.

מקור ראשוני לחלוקה בעניין זה אנו מוצאים בדברי החתם סופר (שו"ת חלק ו, ליקוטים סי' לג) בביאור דעת התוספות (פסחים מו ע"א ד"ה עד שתאפה) והרי"ף (פסחים יד ע"ב), שלגבי חלת חו"ל הזכירו רק את אפשרות נתינת החלה לכוהן קטן, ולא את האפשרות של כוהן גדול שטבל מקריו.

החתם סופר הסביר זאת על פי דברי המגן אברהם הנ"ל, שיש לטבול סמוך לאכילה, ולדעתו, כיום אנחנו לא בקיאים בשמירת הטהרה, ועל כן הטבילה צריכה להיות סמוך לאכילה – ועל כן, אם יאפו ביום טוב את העיסה עבור כוהן שצריך לטבול, הרי שהוא עדיין מחוסר מעשה של טבילה, ואם הוא יטבול לפני האפיה – הטבילה לא תעלה לו, והוא יצטרך לטבול שוב בסמוך לאכילה.

הסבר זה נועד לבאר את ההשמטה של הראשונים הללו – ומן הסתם, הוא אינו ההסבר היחיד המוכרח. בהחלט יש מקום להבין, שההשמטה המדוברת אינה בדווקא; וכמו שאנו מוצאים בגמרא בבכורות (כזא) שזוכרת אפשרות אכילת חלת חו"ל על ידי כוהן קטן, וכמה מהראשונים המתייחסים לגמרא זו מוסיפים, שהוא הדין לגדול שטבל לקריו (ראה לדוגמא בר"ש וברא"ש בפירושים לחולין ח, ד, והבנת המאירי בנידה לב, א).⁵ בכל אופן, גם אם נקבל את הסברו של החתם סופר, הרי שיהיה עלינו לומר, שכל הראשונים האחרים – אשר מביאים אפשרות זו של נתינת החלה לגדול שטבל, והוא הדין לפוסקים האחרונים הנוקטים כן, ובכללם השו"ע והרמ"א, סוברים שאין הבדל בנוגע לשמירת הטהרה בעניין זה בין ימינו לימי הבית.⁶

5. תירוצים נוספים שנאמרו בעניין: א. הכהן שטבל באמת לא יהיה רשאי לאכול כל זמן שלא העריב שמשו (ר"ן ורמב"ן על הרי"ף שם, ריטב"א נידה לב, א; המאירי בנידה שם בשם התוספות; ארחות חיים חלה סימן א, כלבו סי' פט; יראים סי' קמח); וכפי שזכרת שיטה זו להלן בהערה 8. ב. זו גזירת חכמים מחשש לזיבה (ספר השלמה והמאירי בפסחים שם). יש בכך קושי גדול, שהרי באופן סתמי לא חוששים לזיבה, וגם לא כתוב במפורש, שהייתה גזירה בעניין (וראה עוד מה שכתבנו לעיל בהערה 1).

6. יש לציין, כי החתם סופר עצמו לא ראה בטומאה זו כדבר מעכב בנוגע לביאת המקדש בימינו, כפי שאנו רואים בתשובה בה הוא עוסק בחידוש העבודה בימינו (יו"ד סי' רלו), שהוא העלה כמה שאלות אליהם הוא התייחס, ואילו טומאה זו אינה נזכרת בדבריו שם. בוודאי בשביל להימנע מעבודת הקרבנות לא יהיה לדעתו מקום לחשש כזה, כפי שאנו מוצאים שלגבי החמרות דרבנן בייחוס הכהונה הוא כותב שם, שאין לבטל בגלל זה את העבודה.

האם ראוי להימנע מהטלת מים בין הטבילה לעלייה להר הבית?

חשוב להדגיש: גם בדברי האחרונים הנזכרים, כמו המגן אברהם והמשנה ברורה, הדנים להחמיר בראיית מים חלוקים או עכורים לגבי חלת חו"ל או לגבי טבילה בערב יום הכיפורים – ובוודאי בדברי הראשונים הנ"ל – לא עלתה כלל הטענה לחוסר בקיאות בימינו בראיית המים הללו. ההבנה הפשוטה היא, שמים אלו ניתנים לזיהוי – ובוודאי שהדבר הוא כן על פי ביאור הרא"ש הנ"ל, כפי שהתבאר.

יד. במקדש לא היו חוששים למים חלוקים או עכורים

יש שרצו לומר (מנחת יצחק הנ"ל), כי עלינו ללמוד בקל וחומר מחלת חו"ל להר הבית, שאם בחלת חו"ל שהיא מדרבנן יש להחמיר, על אחת כמה וכמה שיש להחמיר בכניסה להר הבית, שהטהרה הנדרשת אליה היא מן התורה. אולם האם באמת במקדש היו מקפידים ומחמירים בהטלות של מי רגליים?

המשנה (יומא ג, ב) מביאה כלל שנהג במקדש: כל המסיך את רגליו היה טעון טבילה, וכל המטיל מים היה צריך לקדש ידיים ורגליים. מדברים אלו עולה בבירור, כי לא חששו לטומאת מים חלוקים או עכורים, כי אם הם היו חוששים לטומאה זו, לא היה מספיק קידוש הידיים והרגליים, אלא היה צריך גם טבילה (עמד על ראייה זו הרב עדס בדבריו הנ"ל).

לפי דברים אלו ברור, כי לא שייך ללמוד בקל וחומר מחלת חו"ל להר הבית – שהרי קדושת העזרה גבוהה מקדושת הר הבית. ואדרבה, יש ללמוד קל וחומר מהעזרה להר הבית – אם לעזרה, שקדושתה חמורה, ואין נכנסים אליה בטומאה כלל, בכל זאת לא חששו לטומאת מים חלוקים או עכורים (על כל פנים לא חששו לכך מספק); על אחת כמה וכמה לגבי הכניסה להר הבית, שלשם מותרים רבים מהטמאים להיכנס (טמאי מת ושרץ ונבילה ועוד), בוודאי שאין צריך לחשוש לטומאה זו של מים חלוקים או עכורים.⁷

טו. הסמכת הטבילה לעלייה או עלייה מעורב שמש?

אדם שטבל מטומאתו מוגדר "טבול יום" עד סוף אותו היום – כפי שמוסבר במשנה הראשונה של מסכת ברכות, כי הכוהנים נכנסים לאכול בתרומתם בשעת צאת הכוכבים.

7. בשו"ת מנחת יצחק (ו, קלב) כותב להשיב לחכם שהשיג על תשובתו הנ"ל, שבה ביאר את התנגדותו לעלייה להר הבית, בין היתר בגלל טומאת מים חלוקים או עכורים. בסיום דבריו הוא כותב, כי אף על פי שידוע לו שהראיות שלו אינן מוכרחות, מאחר שאין ראיות להיפך (לדעתו), הרי שיש להישאר באיסור. עצם ההנחה שיש לאסור כל זמן שלא מוכח ההיתר, לענ"ד מאוד לא מסתברת, אולם על פי המתבאר בדברינו, נראה כי אדרבה: כל הראיות מוכיחות להיפך ממה שהוא כתב, ולעניין הר הבית אין מקום להחמיר בזה כלל.

עד אז, למרות שהם כבר טבלו מטומאתם, עדיין אסור להם לאכול תרומה (וכפי שהתבאר, יש המחמירים בזה גם לגבי חלת חו"ל).

כמובן, מציאות זו של הסמכת הטבילה לעלייה על מנת שלא להטיל מים באמצע, בהחלט יכולה לעמוד בסתירה להחמרה של הערב השמש. אם נאמר, שטבול יום אסור בכניסה להר הבית (כפי שבאמת עולה מדברי רש"י בכמה מקומות, ראה למשל בפסחים צב ע"א ד"ה וראה, ואכמ"ל), הרי שהסמכת הטבילה לעלייה תתאפשר רק אם נאמר שהוא יטבול בסוף היום ויעלה מיד לאחר מכן (ואולי גם בזה נאמר – בגלל הספק של זמן בין השמשות, שיצטרך לטבול לפני השקיעה, ולעלות אחרי צאת הכוכבים – ובכל אופן אין כאן הסמכה גמורה של הטבילה לעלייה; אם לא נאמר שעל זמן כזה מועט לא נחשוש אם יימנע מעשיית צרכיו).

נכון להיום (ראש חודש טבת תשפ"ד), המציאות הנוהגת כבר עשרות שנים בהר הבית היא שהמשטרה אינה מאפשרת כניסת יהודים בשעות הערב אלא רק בשעות הבוקר והצהריים המוקדמות. ממילא, אין אפשרות גם להחמיר ולהימנע מלהיכנס טבולי יום, וגם להחמיר ולהימנע מלסמוך את הטבילה לעלייה. גם אם נאמר, שהואיל ועל פי פשט המשנה בכלים (א, ח) איסור כניסת טבול יום הוא רק לעזרת הנשים, ולהר הבית כניסתו מותרת – כפי שבאמת פוסק הרמב"ם (בית הבחירה ז, יז) וכפי שסוברים רוב הראשונים (ראה בעניין זה בספר אל הר המור, חלק ב פרק ג); עדיין יש לומר, כי בצפייה לגאולה, כאשר ניטהר מטומאת מת ונוכל להיכנס לעזרת הנשים ופנימה – דבר ברור ופשוט הוא, שגם אם תתאפשר כניסה למקום בשעות הערב, הרי שלא רק בשעות הערב יש צורך בנוכחות במקום. דבר פשוט הוא, כי אנשים נכנסים למקדש בעיקר בשעות היום, ולא ממתנינים לשעות הערב (ובוודאי כך זה היה בעבר).

טז. איזו חומרה עדיפה?

גם אם לא היו השיקולים הנזכרים לעיל על חשיבות בדיקת הנקבים לפני הכניסה להר מדין "מורא מקדש", ועל חששות האיסורים בהימנעות מעשיית הצרכים בין הטבילה לעלייה – עדיין נראה לענ"ד, כי יש עדיפות (לא כחובה אלא רק למי שמעוניין להחמיר, כפי שהתבאר בספר אל הר המור הנ"ל, וראה עוד בשערי היכל על זבחים פרק ג מערכה עז) לנהוג כדעת רש"י ולהימנע מלעלות טבול יום, מאשר להקפיד ולהסמיך את הטבילה לעלייה.

הסיבה לכך היא שדברי רש"י מבוססים על הבנתו בפסוקים מפורשים, ומתייחסים למציאות של טומאה קיימת – שהיא גם מן התורה (אף על פי שהיא קלושה, בגלל הטבילה). לעומת זאת, חומרת "חלוקים או עכורים" אינה אלא מדרבנן, ופשטות הדברים היא שלגבי עניינים אלו היא אינה שייכת כלל. נכון הוא, שטומאה זו נאמרה לעניין תרומה

האם ראוי להימנע מהטלת מים בין הטבילה לעלייה להר הבית?

– אך גם זה, רק במקרה שאדם בוודאות ראה מים כאלו, ולא במקרה של ספק. אדם שבוודאות היה טמא בטומאת קרי וטבל מטומאתו, אסור באכילת תרומה – מן התורה.⁸

יש להוסיף שבעלייה להר הבית, הסמכת העלייה לטבילה אינה תמיד נוחה – בפרט כאשר לא ניתן לעלות להר בכל זמן שרוצים, וגם לא לטבול בכל זמן שרוצים – ולפעמים העלייה עלולה להתבטל לגמרי בגלל חומרה כזו. מה שאין כן באכילת החלה, שהאדם יכול לאכול אותה מתי שהוא רוצה, והאכילה לא תתבטל בגלל שינוי בזמן הטבילה.⁹

יז. מסקנות

1. אדם הרוצה לעלות להר הבית – אם אין בדבר טרחה מרובה, יבדוק את עצמו לנקביו בטרם עלייתו, וייכנס אל ההר בנקיות.
2. אין צורך בהסמכת העלייה לטבילה – ואדרבה, יש מעלה בטבילה ביום קודם העלייה (אף שגם בכך אין חיוב).
3. אין מקום לחומרא של הימנעות מהטלת מים בין הטבילה לעלייה. חומרא זו לא נאמרה לעניין עלייה להר הבית, והיא עלולה לגרום לאדם לעבור איסורים, בהתאפקות זמן ממושך מעשיית צרכיו.

8. ניתן לומר, כי אף את חומרת הרמ"א של אכילת חלת חו"ל מעורב שמש, יש מקום להעדיף על פני חומרת המגן אברהם של אכילת החלה סמוך לטבילה. זאת, משום שאם באמת נשווה את דין החלה לדין התרומה – הרי שבתרומה עצמה היו מחכים לצאת הכוכבים, כפי שהתבאר. אכן, בנוגע לחלת חו"ל מפורש במשנה (חלה ד, ח) שטבול יום רשאי לאכול אותה – ועל כן הגישה המקובלת יותר בפוסקים היא להתיר את אכילתה בלי לחכות להערב שמש, אלא שלשיטת הר"ן על הרי"ף (פסחים יד, ב) המובאת ברמ"א, המדובר במשנה בטבול יום מטומאת מגע של שרץ ונבילה ולא בטומאת קרי. מאחר שכל האכילה של חלת חו"ל אינה אלא מדרבנן זכר לתרומה, ישנה סברה להחמיר במה שמביא עלינו את הטומאה בתרומה, כאשר לא נטהרו מזה בכלל, יותר מאשר בהמתנה לטהרה הגמורה, כאשר כבר הייתה טבילה.

9. הרב שבתי רפפורט (מובא בספר אל גבעת הלבונה הנ"ל) רוצה לומר, שיש מן הדין לטבול פעמיים לפני העלייה להר הבית – ולהחמיר כשתי החומרות. אמנם, אף על פי שאין איסור בזה, אפשרות זו אינה רצויה לענ"ד (כאשר רואים בה חיוב), וראה מה שכתבתי בעניין במאמרי "הטובל פעמיים הרי זה מגונה – בזמן הזה" המעייין נט, ב עמ' 41-46.

תגובות

